

Zamanlaki anı olmadan önce olası olandır. Zamanlakinin olasılıktan anılığa geçişi gerçekleşmesidir. Gerçekleşmenin tutarlı çözümlenmesi mümkün değildir. Gerçekleşirken hem olası, hem de anı olarak yansıyabileceği halde, ne olası, ne de anı olarak da yansıyabilir. Gerçekleşme daha fazla çözümlenemez bir bütün olarak usa yansımalıdır.

Eylem insanî zamanlakidir. İnsanın bir niyeti vardır, gelecekte neler olabileceğini tassavvur etmiştir, gelecekte olabileceklerini tassavvur ettikleri arasındakilerden birini ya da bazılarını istenir bulmuştur, bu istenir olanlara ulaşmak için niyetlenmiştir. İnsanın başına gelen ve zamanla olanlardan, yani insanî zamanlakilerden niyete bağlı olmayanlar insanın kısmetidir.

Eylemle o eylemden başka bir şey hedeflenmişse, eylem çalışma olarak düşünülür. Eylemin kendinden başka hedefi yoksa, bu durum eğlence, keyif olarak düşünülür.

Niyet de, hedef-amaç-erek de, çıkarda da, fayda da gözlenemez. Yani bir insanî zamanlakinin niyetli mi, yani eylem mi, niyetsiz mi, yani kısmet mi olduğu saptanamaz. Bir insanî zamanlakinin niyete dayalı olarak eylem olup olmadığı, eylemse çalışma olup olmadığı saptanamaz.

Niyet-eylem ilişkisi, mekansı bir zamanda çözümlendiğinde bir biriyle öncelik ya da sonralıkla ilişkilendirilen dört dönem belirir. En önce amaçlama dönemi vardır. Bunu bu amaca ulaşmak için eyleneceklere niyetlenme dönemi izler. Eylem dönemi niyetlenmeden sonra gelir. Bir de eylemden sonraki dönem söz konusudur. İnsan eylem sırasında ya da eylemden sonra, eylem sayesinde ortaya çıkacak birşeyi amaçlıyarak niyetlenir. Herşey yolunda giderse, ilk dönem amaçlanılır, ikinci dönem niyetlenilir, üçüncü dönem eylem, dördüncü dönem ürünler toplanır: amaç->niyet->çalışma->ürün. Eylem çalışma değilse, üçüncü dönem bizzat dördüncü dönem de olur, yani çözümlenme için üç dönem yeterlileşir; aksi hâlde çalışma ve ürün olacaklar birleşir ve keyif olur. Bu aşamada insanî zamanlakinin niyetli olduğu varsayımı ve herşeyin yolunda gittiği varsayımları olmak üzere iki varsayım yapılabilir ve bu varsayımlara dayanılarak ters yönde gidilerek üründen amaç çıkarsaya kakisılabilir: Amaç üründür. Böylece, amacın ve niyetin saptanamaz olduğunun yanlış

olduğu yanılığısına düşüldüverir.

Herşeyin yolunda gittiği varsayımı bileşik bir varsayımdır. Öncelikle usun gerçekliği kavramada yetersiz kalmadığı varsayılmıştır. Yani düşünölenlerin olduğu gibi gerçekleştigi varsayılır. Ancak, sonrayı zihnen önce kılıp ters yönde ilerleyerek üründen amacın çıkarsanabilmesi için düşünölenin belli bir usa dayanmış olması gerekir, yani ussal olmalıdır; ki bunu varsaymaya rasyonalizm denilebilir.

Herşeyin yolunda gittiği bileşik varsayımının ikincisi bir bileşkesi, amacı, niyeti saptamaya kalkışanın, eylediği düşünölenin aklını, her nasılsa, saptayabildiğidir. Bu gözlenemez olduğu aleni olan aklın gözlenebildiği varsayımdır. Bir aklın ne olduğunu akletmeye kalkışan diğer aklılı, önce niyetin saptanabileceğini varsaymalıdır; gelin görün ki, niyetin saptanması için önce aklın saptanabilirliği gerekir. Niyetin saptanabileceğini göstermek için (gerekli olan aklın saptanabileceğini göstermek için) niyetin saptanabileceğinin varsayılması gerekir. Burada yapılabilecek, iteratif bir algoritmayı takip etmek olabilir:

1. Aklı varsay.
2. Niyeti çıkarsa ve bir önceki iterasyondaki niyetle
  1. aynıysa 4. basamağa atla.
  2. değilse 3. basamağa devam et.
3. Aklı çıkarsa, 2. basamağa dön.
4. İterasyonu bitir.

Bu algoritma izlenerek, varsayılan akılla tutarlı bir niyet ya da varsayılan niyetle tutarlı bir akıl bulunabilir. Bu akıl-niyet ikilisi bu algoritmayla elde edilebilecek yegane akıl-niyet ikilisi değildir. Üstelik, bu akıl-niyet ikilisine dayalı fikrin yaşanını yansıttığını söylemek için bir dayanak bulunmaz, ancak psikolojik olarak sanki öylemiş gibi insanın içini rahatlatır; hele bir de, yoğun bir çalışmanın sonucuysa, “bu kadar çalışmaya değdi,” demek için fırsat kollayan bir psişenin üzerine “Cup!” diye atlayacağı bir serap olarak belirir. Akıl, niyet ve

eylemin birarada çözümlenmesiye mekansız zamana dayalı bu aklıdan farklı bir akılladır.

Çalışmayla ilgili iki yaklaşım ortaya çıkıyor. Çalışmanın saptanamazlığı yaklaşımı ve çalışmanın saptanabilirliği yaklaşımı. Çalışmanın saptanamazlığı yaklaşımıyla, çalışmanın bulunmadığı ileri sürülmez, herhangi belli bir insanî zamanlakinin çalışma olup olmadığının saptanamayacağı dile gelir. Çalışmanın saptanabilirliği yaklaşımındaysa, herhangi bir insanî zamanlakinin eylem olup olmadığının ve herhangi bir eylemin çalışma olup olmadığının saptanabileceği hüsnükuruntusuna dayanır. Eylemliğin ve çalışmalığın bir kanıtı bulunmadığına göre, bunun için, eylemliğin ve çalışmalığın saptanması için kanıt olamayan göstergelerin kanıt olduğunun belenmiş olması gerekir. Kanıt olmayan kanıtlarla saptanmış olanlara sanki-eylem ve sanki-çalışma denirse, çözümlenmelerde eylem ve çalışmadan söz edilirken, gözlemlenenler sanki-eylem ve sanki-çalışma olacaktır. Gözlem ve çözümlenmeyi birleştiren akıl, hem eylemi hem de sanki-eylemi eylem olarak ve hem çalışmayı hem de sanki-çalışmayı çalışma olarak düşünülmesiyle, ussal olmayan birçok çıkarsamayı ussal sanacaktır: sözde sistematik saçma aklıllaşacaktır.

Türkali Mah., Beşiktaş